

Wkład polskich geologów do współpracy międzynarodowej w latach 1918–1939. W 100-lecie odzyskania niepodległości

Janusz Skoczylas¹

The contribution of Polish geologists to international cooperation over the period of 1918–1939. On the 100th Anniversary of Independence Prz. Geol., 66: 667–672.

Abstract. This article attempts to characterize and evaluate the forms and results of cooperation of Polish geologists with geologists and geological institutions in Europe and all around the world. The theoretical achievements of Polish geology are underlined. The participation and contribution of the Polish geologists to the organization of scientific life in the world is widely discussed. Attention is also paid to the participation of Polish geologists in several polar and mountain expeditions. Some Polish geologists – members of international organizations and scientific organizations – were also mentioned.

Keywords: international cooperation, geology, congresses, publications

Trudne początki organizacji państwa, niestabilna sytuacja polityczna, a przede wszystkim finansowa nie sprzyjały rozwijaniu międzynarodowej współpracy naukowej. W latach 1919–1924 Polska zorganizowała tylko 3 naukowe zjazdy międzynarodowe. Natomiast w latach 1925–1928 było ich już 8. W okresie 1919–1928 ponad 3 tys. naukowców wyjechało służbowo za granicę, w tym głównie do Francji (30%), Niemiec (20%), Włoch (13%), Anglii (9%), Austrii (8%) i USA (5%). Wypada jednak dodać, że najczęściej wyjeżdżali przedstawiciele zawodów medycznych (37%), a także przedstawiciele nauk społecznych i politycznych (22%). Z kolei w latach 1928–1939 Polska zorganizowała już 39 międzynarodowych zjazdów, ok. 5 tys. naukowców prowadziło badania za granicą – podobnie jak w poprzednim dziesięcioleciu przede wszystkim we Francji (32%), Niemczech (18%), Włoszech (14%), Austrii (9%), USA (6%) oraz Anglii (5%) (Jaczewski, 1978, 1992).

Międzynarodowa współpraca geologów polskich w okresie międzywojennym przybierała różne formy. W tym czasie zainteresowania badawcze geologów były skierowane przede wszystkim na własny kraj, na poznanie jego budowy geologicznej oraz bogactw mineralnych. Tylko 0,8% wszystkich z ponad 6 tys. publikacji dotyczyło obszarów znajdujących się poza granicami naszego państwa (Skoczylas, 1985, 2009). Bardziej pragmatycznym celem i kierunkiem ówczesnych badań było dążenie do osiągnięcia ogólnoświatowego poziomu i dorobku nauk geologicznych.

Na wstępie można jednak zauważyć, że w warstwie teoretycznej geologii polscy w znacznym stopniu pozostawali pod wpływem teorii i poglądów badaczy obcych. W badaniach np. czwartorzędu i geomorfologii byliśmy w sferze teorii, koncepcji i analiz A. Pencka, M.W. Davisa, P. Woldstedta, K. Bülowa i wielu innych.

W poznawaniu budowy geologicznej Karpat zasadniczego przełomu w obrazie budowy Tatr dokonał M. Lugeon, reinterpreting materiał kartograficzny W. Uhliga (Sokołowski, 1954). Z kolei w badaniach tektonicznych Niżu Polskiego nawiązywano do teorii np. E. Arganda, M. Bertranda, S. von Bubnoffa, E. Hauga, L. Kobera, H. Scharfta, H. Stillego, E. Suessa. Należy jednak podkreś-

lić, że polscy geolodzy nie trzymali się niewolniczo utartych schematów i wzorców, wnosząc nowe elementy i spostrzeżenia oraz twórczo wypełniając przyjęte schematy. Mieczysław Limanowski przeniósł teorię budowy płaszczowinowej na całe Karpaty, a jego hipotezy o prastarych liniach tektonicznych na zachodzie Europy wyprzedzały koncepcje H. Stillego, E. Arganda i innych (Bohdanowicz, 1936a). Z kolei idee tektoniki dynamicznej zostały wyartykułowane przez J. Nowaka, niemal równocześnie z E. Argandem (Bohdanowicz, 1936a). Według J. Nowaka procesy górotwórcze przebiegają w sposób ciągły, a jedynie ich natężenie ulega niewielkim zmianom. Ponadto negował on istnienie ruchów epejrogenicznych, uważając, że ruchy te wytwarzane są przez naciski tangencjalne, a rzekome ruchy pionowe są tylko spaczeniami rozległych, sztywnych części skorupy ziemskiej, powstającymi pod naporem ruchów poziomych. Janowi Nowakowi zawdzięczmy także zadziwiające trafnością studium o roli fałdowań kaledońskich i hercyńskich w Europie. Według J. Znoski (1970, 1971) w pracach tego geologa jest wyraźnie zaakcentowana obecność dużych jednostek tektonicznych, które na stałe weszły w treść map geologicznych i nomenklaturę geologiczną. Natomiast W. Teisseyre jest twórcą wielu pojęć i definicji tektonicznych, jak np. wprowadzonego i przyjętego pojęcia „platforma”. Był on autorem dokładnego określenia zależności stosunków obszarów mobilnych do stabilnych w czołowych strefach zasunięć orogenów (Znosko, 1971; Pożaryski, 1974). Badania R. Kozłowskiego przeszły do historii geologii, a paleontologii w szczególności, dzięki zastosowaniu na większą skalę metody chemicznego preparowania kopalnych bezkręgowców, a także dzięki wykorzystaniu badań anatomiczno-porównawczych nad materiałem kopalnym, czyli graptolitami i współczesnym (pióroskrzelnymi).

UDZIAŁ GEOLOGÓW Z ZAGRANICY W BADANIACH ZIEM POLSKICH

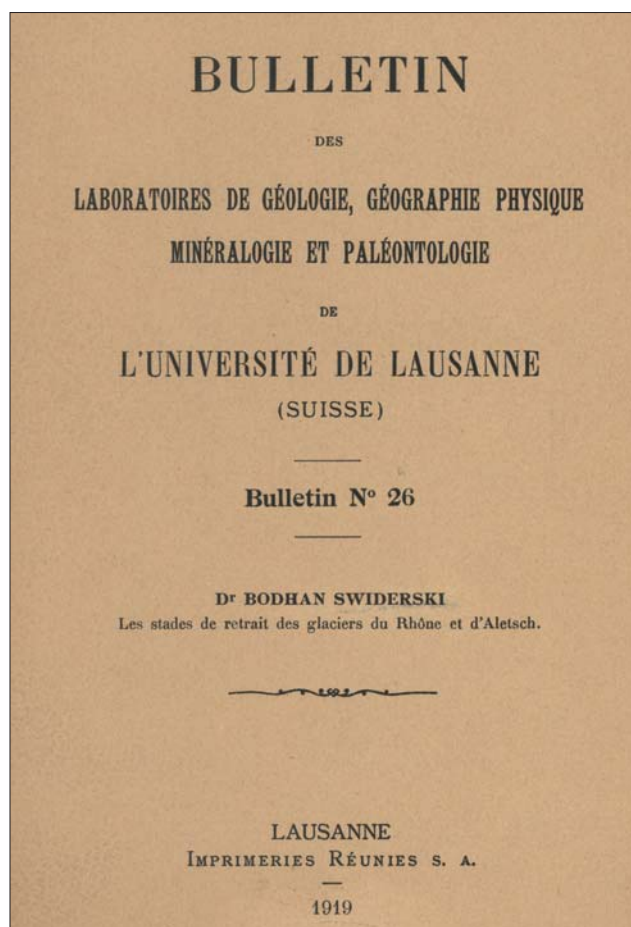
Należy podkreślić i przypomnieć, że geolodzy zaborczych państw ościennych, mimo że już nie prowadzili sys-

¹ Instytut Geologii, Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, ul. Bogumiła Krygowskiego 12, 60-680 Poznań; skocz@amu.edu.pl

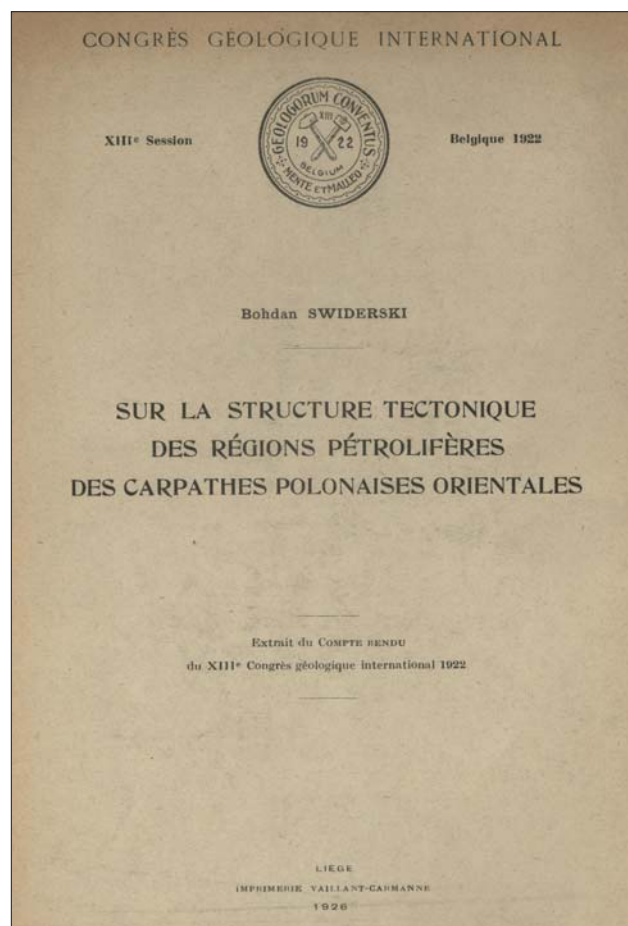
tematycznych badań terenowych na obszarze Polski, to jednak chętnie prezentowali rezultaty swych wcześniejszych badań, dociekań i przemyśleń. W okresie międzywojennym terytorium Polski było przedmiotem geologicznego zainteresowania np. A. Andrusowa, P. Assmanna, G. Beghagela, K. Bülowa, A. Jentscha, D.N. Sobolewa, J. Zapletala i wielu innych. Z kolei Polacy pracujący przed 1918 r. w innych krajach, publikowali tam również swoje wyniki (ryc. 1).

Wpływ nauki światowej na dorobek polskich geologów wynikał prawdopodobnie również z faktu, że większość polskich geologów podejmujących w odrodzonej ojczyźnie pracę naukową była wykształcona, a przynajmniej doksztalcona poza granicami kraju. Geolodzy pracujący na terenach byłej carskiej Rosji (K. Bohdanowicz, S. Czarnocki, S. Doktorowicz-Hrebnicki) po powrocie do Polski zwrócili swoją uwagę na zagadnienia surowców mineralnych, szczególnie węgla kamiennego i ropy naftowej. Z kolei absolwenci uczelni zachodnich (L. Horowitz, F. Rabowski, B. Świdorski) kontynuowali prace w zakresie geologii obszarów górskich w Tatrach, Pieninach i Karpat fliszowych (ryc. 2, 3).

Dodać jeszcze można, że przed uzyskaniem niepodległości wielu Polaków wchodziło w skład delegacji naukowych państw zaborczych na wielkie międzynarodowe zjazdy i konferencje z zakresu nauk o Ziemi.

Ryc. 1. Stadia regresji lodowców Rodanu i Aletschu (1919). Przykładowe strony tytułowe nadbitek publikowanych w języku francuskim przez Bohdana Świdorskiego, od 1938 r. profesora nadzwyczajnego Uniwersytetu Poznańskiego

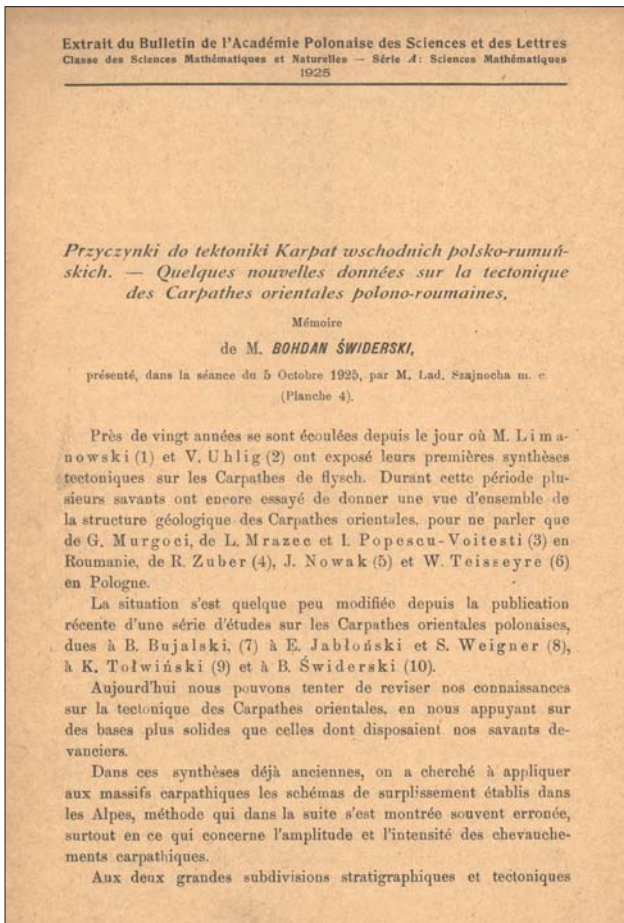

Ryc. 2. O budowie tektonicznej obszarów naftowych wschodnich Karpat polskich (1926)

OBECNOŚĆ ORAZ CZYNNY UDZIAŁ POLSKICH GEOLOGÓW W MIĘDZYNARODOWYCH ZJAZDACH, SYMPOZJACH I KONFERENCJACH

Po 1918 r. Polska starała się brać czynny udział we wszystkich ważniejszych kongresach, zjazdach i innych międzynarodowych spotkaniach poświęconych sprawom geologicznym. Polscy geolodzy niejednokrotnie wykazywali dużą aktywność w wygłaszaniu referatów, dyskusjach i inicjatywach dotyczących powoływania nowych tematycznych organizacji naukowych, a także w proponowaniu miejsc i regionów następnego spotkania. Szczególnie cenna była obecność naszych przedstawicieli w 1928 r. na zjeździe geologicznym w Kopenhadze zorganizowanym z okazji 40-lecia Duńskiego Instytutu Geologicznego. Stanisław Lencewicz, J. Lewiński, M. Limanowski, J. Nowak, S. Pawłowski i J. Samsonowicz wystąpili z inicjatywą założenia Międzynarodowej Asocjacji Badań Czwartorzędu, dla koordynacji badań czwartorzędu krajów nadbałtyckich. Wniosek przyjęto z entuzjazmem i przyłączyło się do niego 15 innych krajów europejskich, a później jeszcze 5 krajów spoza Europy. Sekretarzem komitetu organizacyjnego asocjacji został J. Nowak. Z kolei na drugiej konferencji, która odbyła się w 1932 r. w Moskwie ustalono, że Asocjacja Czwartorzędu obejmuje badaczy z całego świata. Organizacja ta przyjęła nazwę International Quaternary Association (INQUA).

II Konferencja Asocjacji Czwartorzędu w 1932 r. w Moskwie była połączona z obchodami 50-lecia Rosyjskie-

Ryc. 3. Przyczynki do tektoniki Karpat wschodnich polsko-rumuńskich (1925)

go Komitetu Geologicznego w Leningradzie. Przewodniczącą delegacji polskiej J. Morozewicz był traktowany przez gospodarzy jako najważniejsza osoba wśród gości zagranicznych. Przewodniczył obradom, wygłosił przemówienie nawiązujące do jego badań geologicznych i doświadczeń w Rosji. W skład delegacji polskiej wchodził jeszcze S. Lencewicz, W. Antoniewicz i F. Hiszberg (Morozewicz, 1933).

Trzecia tego typu konferencja odbyła się w Wiedniu i mimo udziału w niej 9-osobowej grupy polskich geologów, w skład stałej komisji organizacyjnej INQUA, złożonej z 6 członków, nie powołano Polaka. W ten sposób, jak podkreślał J. Samsonowicz (1948), został utracony bezpośredni wpływ na kierunki prac tej asocjacji. Czwarty Kongres INQUA był zaplanowany na rok 1939 na Węgrzech. Niestety z powodu wybuchu II wojny światowej nie odbył się (Rühle, 1984; Różycki, 1995).

Na międzynarodowych kongresach geologicznych polscy geolodzy byli reprezentowali mniej licznie, tym niemniej ich obecność w świecie geologicznym była widoczna. W Międzynarodowym Zjeździe Geologicznym w Brukseli w 1922 r. uczestniczyli J. Morozewicz i M. Limanowski. J. Morozewicz został nawet powołany do Rady Kongresu. Strona polska zgłosiła 6 spośród osiemdziesięciu kilku referatów (ryc. 2). Na zjeździe tym Polacy, Czesi, Słowacy, Rumuni i Jugosłowianie złożyli wnioski w sprawie utworzenia Unii (Asocjacji) Karpackiej (Morozewicz, 1924).

Na 14. Kongresie Geologicznym w Madrycie w 1926 r. J. Morozewicz i Cz. Kuźniar zaprezentowali Radzie Kon-

gresu, wydaną drukiem w tym roku *Mapę geologiczną Polski w skali 1 : 750 000*. W spotkaniu brali również udział S. Lencewicz, A. Łuniewski, B. Świdorski. Z kolei w 15. Międzynarodowym Zjeździe Geologów w Pretorii w roku 1930 wzięło udział 4 Polaków: J. Morozewicz, J. Lewiński, W. Goetel, J. Loth. Na wniosek polskiej delegacji kongres przyjął w skład swoich sekcji utworzoną w 1928 r. Asocjację Czwartorzędu (Morozewicz, 1930; Lewiński, 1930).

Na odbywającym się w 1933 r. kongresie w Waszyngtonie oficjalnym delegatem był J. Morozewicz. Natomiast K. Bohdanowicz reprezentował firmę *Standard Nobel*, wygłosił referaty z zakresu złóż ropy naftowej w Polsce i ZSRR. Obydwaj geolodzy po powrocie do kraju złożyli obszerne informacje o budowie geologicznej Stanów Zjednoczonych (Morozewicz, 1934; Bohdanowicz, 1934).

W ostatnim przed wybuchem II wojny światowej kongresie w Moskwie uczestniczył S. Czarnocki, S. Lencewicz oraz geograf Wojskowego Instytutu Geograficznego J. Słomczyński. Krytyczną analizę materiałów kongresowych przedstawił także K. Bohdanowicz (1938).

Stosunkowo dużo uwagi poświęcano dwóm międzynarodowym kongresom dotyczącym stratygrafii utworów karbonu, które odbyły się w Heerlen w latach 1927 i 1935. Oficjalnym przedstawicielem Polski był S. Czarnocki. Geolog ten był także naszym jedynym reprezentantem na Międzynarodowym Zjeździe Górników, Hutników i Geologów Praktycznych w 1930 r. w Leodium. Wygłosił tam referat o mapie bogactw kopalnych Polski. Natomiast już w następnym VII Międzynarodowym Kongresie Górnictwa, Hutnictwa i Geologii Stosowanej, który odbył się w Paryżu w 1935 r., z udziałem ponad 1500 osób, w sekcji geologii wygłoszono 129 referatów, w tym 7 z Polski. Na kongresie tym został wygłoszony referat K. Bohdanowicza o potrzebie utworzenia w Europie międzynarodowej organizacji, która mogłaby opracować bibliografię z zakresu geologii stosowanej (Czarnocki, 1935; Bojkowski, 1971).

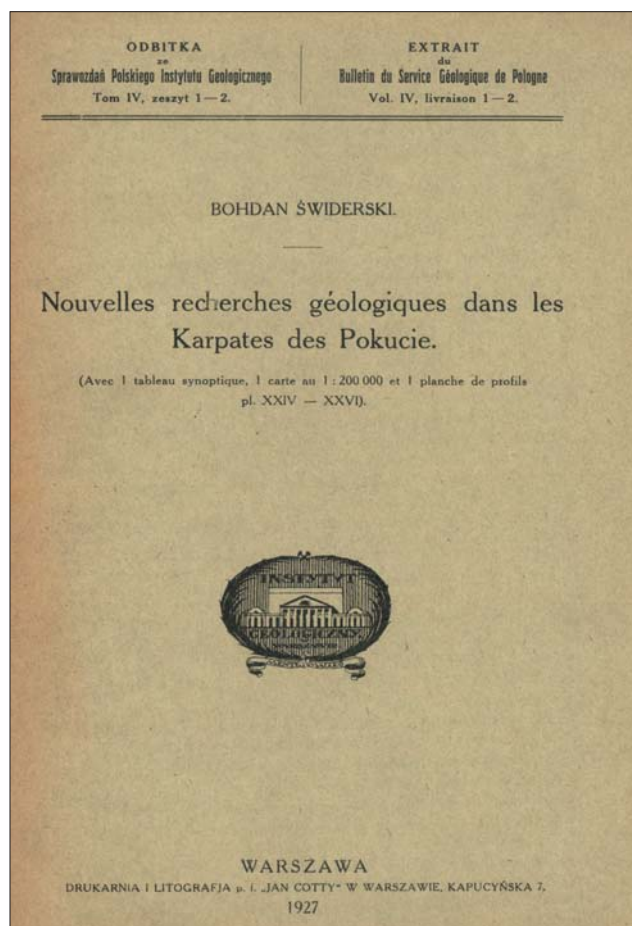
Warto również przypomnieć, że geolodzy polscy, a szczególnie dyrektor Państwowego Instytutu Geologicznego (PIG) J. Morozewicz, brali czynny udział w różnego rodzaju sesjach jubileuszowych, np. z okazji 50-lecia Włoskiego Towarzystwa Geologicznego w 1931 r., 50-lecia Szwajcarskiego Towarzystwa Geologicznego w 1934 r., 100-lecia Francuskiego Towarzystwa Geologicznego w 1930 r. oraz 100-lecia Brytyjskiego Instytutu Geologicznego w 1935 r.

Natomiast w posiedzeniu Międzynarodowej Komisji Kartograficznej zorganizowanym w 1930 r. uczestniczyli również J. Morozewicz, S. Czarnocki, Cz. Kuźniar oraz E. W. Janczewski, który jako delegat PIG brał także czynny udział w pracach Kongresu Międzynarodowej Unii Geodezyjno-Geograficznej w Sztokholmie.

Z kolei R. Rosłoński był delegatem PIG na III Konferencję Hydrologiczną Państw Bałtyckich i wygłosił referat pt. *O stanie badania wód zasolonych w Polsce*.

W Międzynarodowym Zjeździe Petrografów w Helsingforsie w Finlandii brali udział w 1924 r. J. Morozewicz, J. Radziszewski i S. Małkowski. Pobyt S. Małkowskiego na kolejnym zjeździe w 1931 r. na terenie Finlandii należy uznać za bardzo owocny i przydatny dla rozwiązań tektoniki masywu wołyńsko-ukraińskiego z prekambrem Finlandii (Małkowski, 1931).

Geolodzy polscy wzięli również czynny udział w naukowym przygotowaniu 15. Międzynarodowego Kongresu Geograficznego, który odbył się w Warszawie w 1934 r. pod przewodnictwem E. Romera.

Ryc. 4. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w Karpatach Pokuckich (1927)

Inną formą współpracy międzynarodowej były prace geologów zagranicznych w Asocjacji Karpackiej. Powstała ona z inicjatywy polskiej na Kongresie Geologicznym w Brukseli w 1922 r. Chodziło o skoordynowanie badań na całym łuku karpackim. Do asocjacji tej przystąpiły Polska, Czechosłowacja, Rumunia, Jugosławia, a w późniejszym terminie jeszcze Bułgaria. Pierwszy zjazd Asocjacji Karpackiej odbył się w Polsce i został zorganizowany przez Wydział Naftowo-Solny PIG i Stację Geologiczną w Boryslawiu. Jego organizatorami byli J. Nowak, K. Tołwiński i W. Goetel (ryc. 3). Organizacja zjazdu, jego poziom naukowy został bardzo przychylnie przyjęty przez zagranicznych uczestników, dla których referowane przez polskich geologów prace były prawdziwą rewelacją (Pazdro, 1925). Drugi zjazd odbył się w 1927 r. w Rumunii, a trzeci w 1931 r. w Czechosłowacji pod honorowym przewodnictwem J. Morozewicza (Morozewicz, 1931).

NIEKTÓRE WYJAZDY INDYWIDUALNE I WYPRAWY

W początkowym okresie wielu geologów opisywało budowę geologiczną regionów, w których jeszcze przed przyjazdem do Polski prowadziło swoje intensywne badania. Wspomnieć tutaj można o S. Doktorowiczu-Hrebnickim i jego pracach w okolicy Irkucka, J. Strzetelskiego w Rumunii i południowej Rosji, S. Zuberu w Albanii, Baku i dolnym biegu Amu Darii, J. Premika w Albanii, J. Grzybowskiemu we Włoszech, R. Kozłowskiemu w Boliwii i Chile, B. Świderskiego w Szwajcarii (ryc. 1; Różycki, 1995).

Wyjątkową pozycję w tego typu działalności należy przypisać J. Zwierzyckiemu, który w latach 1914–1938 pracował dla holenderskiej służby geologicznej na Archipelagu Malajskim.

Wielu geologów wyjeżdżało indywidualnie i prowadziło badania, publikując następnie rezultaty swych dociekań z swoimi uczniami i współpracownikami. Wymienić tutaj można K. Smulikowskiego odbywającego badania na Wyspach Kanaryjskich, K. Smulikowskiego i B. Świderskiego w Skandynawii. Materiały z geologicznych podróży z Azji Mniejszej opracował G. Bukowski, z Dalmacji L. Sawicki, z Wysp Komandorskich J. Morozewicz, z Korsyki M. Turnau-Morawska, z Alzacji i Lotaryngii S. Rozen (Różycki, 1995). Geologiczne podróże odbywali również m.in. K. Bohdanowicz po północnej Afryce i południowej Francji, R. Krajewski w Czechosłowacji i Bułgarii, A. Halicka w Finlandii, B. Halicki w Szwecji i Danii. Wielu Polaków prowadziło badania porównawcze w Karpatach Czechosłowackich (H. Świdziński, Z. Opolski, J. Kondracki), a także w południowych stokach Tatr i w masywie Fatry (M. Gotkiewicz, B. Halicki, M. Klimaszewski, J. Szaflarski).

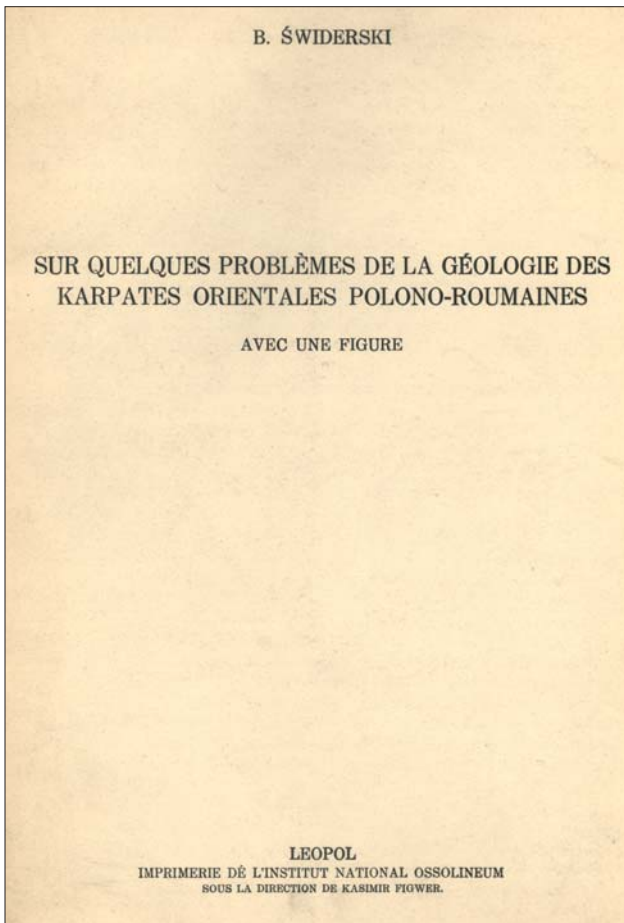
Wschodnie Karpaty po stronie rumuńskiej badał już w latach 1920–1924 B. Świderski (ryc. 3, 4, 5, 6). Wyniki tych prac zaprezentował na pierwszym posiedzeniu Asocjacji Karpackiej w 1925 r. Z kolei w Tatrach Słowackich pracował w latach 1920–1921 F. Rabowski, a nieco później S. Sokołowski (Rutkowski, 1970).

Geolodzy polscy brali ponadto udział w wyprawach polarnych na Zachodni Spitsbergen. W 1934 r. wziął w niej udział S.Z. Różycki, a w 1936 r. B. Halicki, M. Klimaszewski i L. Sawicki. W 1938 r. klimatolog A. Kosiba zorganizował wyprawę do Zachodniej Grenlandii, w której uczestniczyli A. Gaweł oraz A. Jahn.

W 1935 r. miała miejsce alpinistyczna wyprawa na Kaukaz, w której uczestniczył E. Rühle. Natomiast w roku 1938 M. Książkiewicz uczestniczył w ekspedycji na Kili-mandżaro, a później prowadził badania na terenie Mozambiku (Różycki, 1995).

INNE PRZEJAWY MIĘDZYNARODOWEJ WSPÓLPRACY

Jednym z kryteriów oceny udziału Polaków w naukowym, geologicznym świecie nauki były i są publikacje wydane drukiem poza granicami Polski. W okresie 1918–1939 ok. 3,3% publikacji dotyczących budowy geologicznej ziem polskich zostało wydrukowanych w wydawnictwach zagranicznych. Wydawane były prace przede wszystkim K. Bohdanowicza, S. Czarnockiego, W. Goetla, J. Lewińskiego, A. Makowskiego, J. Nowaka, R. Rosłońskiego, B. Świderskiego, W. Teisseyre'a, J. Tokarskiego. Ilość tych publikacji byłaby niewątpliwie większa i może bardziej znacząca, gdyby nie fakt, że Polacy w okresie międzywojennym starali się ograniczać zakres terytorialny swoich geologicznych badań do obszaru nowo odzyskanych ziem polskich. Dostatecznie powszechny był pogląd, iż należy postawić na jak najwyższym poziomie nie tylko badania budowy geologicznej ziem polskich, ale także piśmiennictwo geologiczne w języku polskim. Ubocznym efektem tego pomysłu była niewielka liczba streszczeń obcojęzycznych, co z kolei nie gwarantowało dostępu do polskich prac na rynku światowym lub przynajmniej europejskim. Prawdopodobnie dlatego tak niewiele nazwisk polskich geologów było znanych i cytowanych poza granicami naszego kraju.

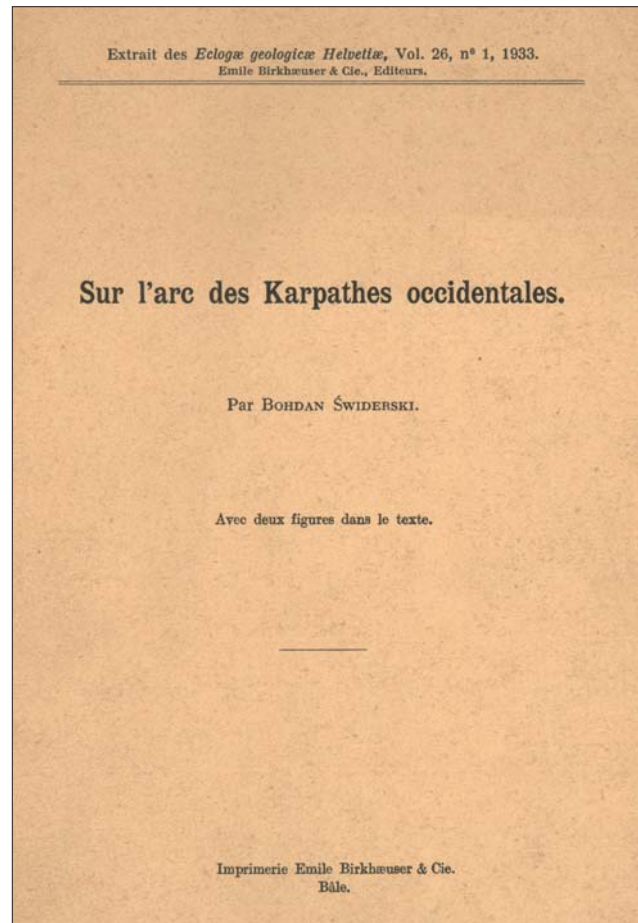

Ryc. 5. O kilku problemach z geologii polsko-rumuńskich Karpat wschodnich (1927)

Należy jednak zwrócić uwagę, że wiele publikacji zagranicznych było znanych, recenzowanych i cytowanych w polskiej literaturze geologicznej (np. Bohdanowicz, 1936b). Dowodzi to niewątpliwie o podejmowanych wysiłkach, często bardzo udanych, nawiązywania do dorobku ówczesnej literatury światowej.

Jeszcze inną formą współpracy były kontakty listowne poszczególnych geologów, a także wymiana książek na rynku księgarskim między zainteresowanymi instytucjami i geologami. Wspomnieć tutaj można o licznych konsultacjach K. Bohdanowicza z wydawnictwami zagranicznymi, szczególnie amerykańskimi. Pewną formą zacieśnienia więzi międzynarodowych były również wystawy książek i map geologicznych (Bórska, 1960; Różewicz, 1972; Wójcik, 1971a, b, 1977; Zieliński, 1952).

Geolodzy polscy w okresie międzywojennym znajdowali również uznanie uczelni zagranicznych i towarzystw naukowych poza granicami naszego kraju. Karol Bohdanowicz został wiceprezesem Francuskiego Towarzystwa Geologicznego, a J. Lewiński był jego członkiem. Dodać jeszcze można, że J. Lewiński był także członkiem niemieckiego Geologische Vereinigung, a K. Bohdanowicz członkiem Société Belge d'Études et d'Expansion American Association of Petroleum Geologists oraz członkiem korespondentem Czechosłowackiego Towarzystwa Mineralogicznego i Geologicznego. Członkiem korespondentem tegoż towarzystwa był również W. Goetel, który był ponadto członkiem zwyczajnym klasy matematyczno-przyrodniczej Towarzystwa Naukowego im. Šafařika w Bratysławie, członkiem nadzwyczajnym Akademii Umie-

Ryc. 6. O łuku Karpat zachodnich (1933)

jętności w Kordobie, a także członkiem Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody.

Z kolei J. Morozewicz był członkiem honorowym Rumuńskiej Akademii Nauk, a S. Kreutz członkiem zagranicznym Królewskiego Towarzystwa Mineralogicznego w Londynie.

Natomiast J. Samsonowicz był członkiem zagranicznym Szwedzkiego Towarzystwa Geologicznego w Sztokholmie. Ponadto S.J. Thugutt i R. Kozłowski byli członkami Kolumbijskiej Akademii Nauk w Bogocie, a S. Rozen – Międzynarodowego Związku Badania materiałów z siedzibą w Zurychu (Wójcik, 1971a, 1977; Rühle, 1984; Skoczylas, 1985; Mizerski, Urban, 2004; Graniczny i in., 2015; Parafiniuk, 2016; Szulczewski, 2016; Miecznik, 2017).

UWAGI KOŃCOWE

Dokonując próby krótkiego podsumowania wkładu polskich geologów do współpracy międzynarodowej, można zauważyć, że ich kontakty zagraniczne były ważnym oraz istotnym czynnikiem niezwykle korzystnie wpływającym na rezultaty dociekań geologicznych oraz ich naukowy poziom. Względnie dobre wykształcenie polskich geologów przełożyło się na stosunkowo wysoki poziom większości naszych publikacji. Przyczyniło się to z kolei do osiągnięcia przez geologię polską pewnego międzynarodowego uznania.

Wzrost poziomu prac naukowych w Polsce z zakresu nauk geologicznych oraz liczebny wzrost polskich geologów zaznaczający się w drugiej połowie dwudziestolecia

międzywojennego pozwolił na wyrównanie niedociągnięć i wielu zaniechań. Można optymistycznie przypuszczać, że zabrakło czasu dla dalszego rozwoju prac nad bardziej dogłębnym poznanieniem budowy geologicznej ziem polskich i jej bogactw oraz do bardziej wszechstronnego nawiązania do dorobku nauk geologicznych w Europie i na świecie.

LITERATURA

- BOHDANOWICZ K. 1934 – XVI Międzynarodowy Kongres Geologiczny w Waszyngtonie w r. 1933. *Prz. Gór.-Hut.*, 26: 183–200, 338–359, 418–430.
- BOHDANOWICZ K. 1936a – Geologia porównawcza. *Prz. Gór.-Hut.*, 28: 54–63.
- BOHDANOWICZ K. 1936b – Przegląd nowej literatury rosyjskiej z dziedziny geologii. *Prz. Gór.-Hut.*, 28: 539–546.
- BOHDANOWICZ K. 1938 – XVII Międzynarodowy Kongres Geologiczny w ZSRR. Moskwa 1937. *Prz. Gór.-Hut.*, 30: 11–22.
- BOJKOWSKI K. 1971 – Kongresy karbońskie i ich dzieje. *Pr. Muz. Ziemi*, 18 (1): 63–70.
- BÓRSKA S. 1960 – Biblioteka i wydawnictwa. *Pr. IG*, 30: 433–454.
- CZARNOCKI S. 1935 – VII Międzynarodowy Kongres Górnictwa, Hutnictwa i Geologii Stosowanej. *Pos. Nauk. Państw. Inst. Geol.*, 43: 24–25.
- GRANICZNY M., WOŁKOWICZ S., WOŁKOWICZ K., URBAN H., 2015 – Józef Mrozewicz. Pierwszy Dyrektor Państwowego Instytutu Geologicznego. *Państw. Inst. Geol. Warszawa*.
- JACZEWSKI B. 1978 – Polityka naukowa państwa polskiego w latach 1919–1939. *Monografie z dziejów nauki i techniki*, t. 116.
- JACZEWSKI B. 1992 – Organizacje i instytucje życia naukowego w Polsce (listopad 1918–1939). [W:] Suchodolski B., Skubała-Tokarska Z. (red.), *Historia nauki polskiej*, t. V, cz. I: 36–315.
- LEWIŃSKI J. – 1930 – Międzynarodowy Kongres Geologiczny w Pretorii. *Wszechświat*, 2: 53–57.
- MAŁKOWSKI S. 1931 – Międzynarodowy Zjazd Finlandii odbyty w lecie r. 1931, a poświęcony badaniu formacji prekambryjskich. *Pos. Nauk. Państw. Inst. Geol.*, 31: 4–10.
- MIECZNIK J.B. 2017 – O losach polskich geologów. *Państw. Inst. Geol., Warszawa*.
- MIZERSKI W., URBAN H. 2004 – Dyrektorzy Państwowego Instytutu Geologicznego w latach 1919–1989. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 410: 17–38.
- MOROZEWICZ J. 1924 – Kronika Instytutu. *Spraw. Pol. Inst. Geol.*, 2.
- MOROZEWICZ J. 1930 – Kronika Instytutu za r. 1929. *Spraw. Pol. Inst. Geol.*, 5 (3–4).
- MOROZEWICZ J. 1931 – Sprawy bieżące i zjazdy międzynarodowe w 1931 r. *Pos. Państw. Inst. Geol.*, 31 (1–3).
- MOROZEWICZ J. 1933 – Kronika Instytutu za rok 1932. *Spraw. Pol. Inst. Geol.*, 7 (3–4).
- MOROZEWICZ J. 1934 – XVI Kongres Międzynarodowy Geologów w Stanach Zjednoczonych A. Pn. w r. 1933. *Pos. Nauk. Państw. Inst. Geol.*, 27: 1–5.
- PARAFINIUK J. 2016 – Dwa wieki nauk mineralogicznych na Uniwersytecie Warszawskim. *Wyd. UW, Warszawa*.
- PAZDRO Z. 1925 – Sprawozdanie z I Zjazdu Asocjacji Karpackiej. *Kosmos*, 50: 1014.
- POŻARYSKI W. 1974 – Rozwój poglądów na tektonikę Niżu Polskiego. [W:] Pożaryski W. (red.), *Budowa geologiczna Polski*, t. 4, cz. 1: 35–44.
- RÓZIEWICZ J. 1972 – Kontakty polsko-radzieckie w zakresie nauk o Ziemi w latach 1918–1939. *Monografie z dziejów nauki i techniki*, t. 82.
- RÓŻYCKI S.Z. 1995 – Geologia [W:] Mikulski Z. (red.), *Historia nauki polskiej. Wiek XX*. *Wyd. Instytutu Historii Nauki PAN, Warszawa*: 111–141.
- RUTKOWSKI E. 1970 – Działalność indywidualna. *Biul. Inst. Geol.*, 250: 239–240.
- RÜHLE E. 1984 – Udział polskich uczonych w międzynarodowych kongresach geologicznych. *Kwart. Geol.*, 28: 197–219.
- SAMSONOWICZ J. 1948 – Historia geologii w Polsce. *Historia nauki polskiej w monografiach*, 6.
- SKOCZYLAŚ J. 1985 – Rozwój poznania budowy geologicznej Polski w latach 1918–1939. *Badania geologiczne, ich organizacja oraz związane z nimi problemy ochrony przyrody nieożywionej*. *Ossolineum. Monografie z dziejów nauki*, 133.
- SKOCZYLAŚ J. 2009 – Drogi i bezdroża początków geologii Polski niepodległej. *Prz. Geol.*, 57 (5): 364–369.
- SOKOŁOWSKI S. 1954 – W pięćdziesiątą rocznicę wycieczki IX Międzynarodowego Kongresu Geologicznego w Tatry i Pieniny. *Prz. Geol.*, 2 (3): 81–89.
- SZULCZEWSKI M. 2016 – Nauki geologiczne. [W:] Wróblewski A.K. (red.), *Nauki ścisłe i przyrodnicze na Uniwersytecie Warszawskim. Monumenta Universitatis Varsoviensis 1816–2016*. *Warszawa*: 544–669.
- WÓJCIK Z. 1971a – Prace nad historią nauk geologicznych w Związku Radzieckim i w Polsce. *Pr. Muz. Ziemi*, 18 (1): 87–103.
- WÓJCIK Z. 1971b – Działalność naukowa i społeczna Reginy Danysz-Fleszarowej. *Pr. Muz. Ziemi*, 18 (1): 269–345.
- WÓJCIK Z. 1977 – Polscy badacze przyrody i ich związki z rosyjskimi i radzieckimi instytucjami naukowymi. *Pr. Muz. Ziemi*, 27: 97–137.
- ZIELIŃSKI J. 1952 – Geolog naftowy. *Geol. Biul. Inf.*, 3: 17–20.
- ZNOSKO J. 1970 – Ocena aktualnego stanu nauk geologicznych w Polsce na tle ich rozwoju w 25-leciu PRL w zakresie tektoniki. *Arch. Muz. Ziemi, materiały prof. E. Rühle, teczka nr 18, maszynopis*.
- ZNOSKO J. 1971 – Rozwój poglądów na tektonikę Niżu Polskiego. *Rocz. Pol. Tow. Geol.*, 61: 77–78.

Praca wpłynęła do redakcji 21.10.2018 r.
Akceptowano do druku 22.10.2018 r.